

IX. ÉVFOLYAM

— 1906/1906 —

TARTALOM- ≡ JEGYZÉK.

(I—XXIV. SZAM.)

Allattani, vadászati és halászati folyóirat.

Szerkeszti:

Dr. LENDL ADOLF

Budapest, II., Donáti-utca 7.

"A TERMÉSZET" előfizetési ára
egy évre 6 korona.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

I. szám :

Berlin állatkertje. *Heller Richárd.*
Őszi hervadás. (Vers.) *Szelényi József.*
Őszi éjszakai. *H.*
A madárvédelem történetéről, fontosságáról, a gyakorlati madárvédelem szükségéről. *Kukuljeric József.*
A monikrizmusról. *Sztura Szilárd dr.*
Megtüzelések. *Id. Perényi József dr.*
Vegyesek.

II. szám :

Berlin állatkertje. (Folyt.) *Heller Richárd.*
Ari. *Márkus Andor.*
A madárvédelem történetéről, fontosságáról, a gyakorlati madárvédelem szükségéről. (Folyt. és vége.) *Kukuljeric József.*
Méhvadászat. *Ifj. Szűts Andor.*
Szabad ég alatt. *Kende Zsolt.*
A természetrajzi gyűjtemények gondozásáról (Folyt. és vége.)
A budapesti akváriumról.

III. szám :

Berlin állatkertje. (Folyt. és vége.) *Heller Richárd.*
Álkonnyatkor. (Vers.) *Ifj. Molnár Albert.*
Ari. (Folyt. és vége.) *Márkus Andor.*
Heliotropizmus és geotropizmus. *Szittgay Géza.*
Medvelesen. *P.*
Az élet eredete *Tafner Vidor dr.*
A folyók tisztulása. *Francó Rezső.*

IV. szám :

Az állatok szőlemvilágából. *Márkus Andor.*
Jelen és múlt. *Glück István.*
A földi gilisztákról. *Ifj. Szűts Andor.*
A vizsla mint vadásztaárs. *Bodon József.*

V. szám :

Ősz végén. *Vutskits György dr.*
Misé. *Jurán Vidor.*
A kutyák parazitái. *Kukuljeric József.*
Az állat és növény. *Tafner Vidor dr.*
Tengeri csodahalak. *H.*
Emlékezetes vaddisznóvadászat. *T. E.*
Megtüzelés *Steinwaller Ödön.*
Irodalom. Szerkesztői üzenetek.

VI. szám :

Köd. (Vers.) *Feleki Sándor.*
Oroszlánvadászat az ó-korban. *Solyom.*
Éjjeli les. *Márkus Andor.*
Megtüzelések az állatvilágból. *Orosz Endre.*
A hajítás. *Ifj. Szűts Andor.*
Disztollak. *S.*
Gyógyerejt állatok. *H.*
Megtüzelések fecskékről. *Matolai Elek.*

VII. szám :

Nyomok a hóban. *Solyom.*
Az erdő szívében. *Márkus Andor.*
A kutyák parazitái. (Folyt. és vége.) *Kukuljeric József.*
Az állatok fejlődéséről. *Tafner Vidor dr.*
Az én falum és határa. *Boer Miklós.*
Állatok az ember szolgálatában. *Hanusz István.*

VIII. szám :

Vadászat l-opárdával. *Solyom.*
A Fájdalom és én. *Somló Erzsé.*
„Őszi tájnak hervadása, őszi napnak mosolygása”.
Glück István.
Medvetörténetek. *H. O.*
Apró közlemények *H.*
A budapesti akváriumról. *L. A.*
Irodalom.

IX. szám :

A földi élet eredete. *Lendl Adolf dr.*
Örtüzek az erdőszélen. *Nagy Jenő.*
Az öreg halász. *H. B.*
A gólya kártékonyasága. *H.*
Téli tojástermeles.
Az utolsó hó Magyarországon. *Wachsmann Ferencz.*
Szerkesztői üzenetek.

X. szám :

A földi élet eredete. (Folyt.) *Lendl Adolf dr.*
Téli vadászkirándulás. *Mátray Gyula.*
Az állatok adózása. *Hanusz István.*
Őszzárnyasaink és sorsutódaik *Solyom.*
Nilus-lakók. *S.*
Irodalom.

XI. szám :

A földi élet eredete. (Folyt.) *Lendl Adolf dr.*
Utóljára tilosban. *Majeros József.*
A rovarévo növények. *Tafner Vidor dr.*
Elsősülöttek. *S.*
Néhány szó emléklaink gondozásáról. *Solyom.*
Apró közlemények. *H.*

XII. szám :

A földi élet eredete. (Folyt. és vége.) *Lendl Adolf dr.*
Az első havazás. *Glück István.*
Elmúlt időről. *Vutskits György dr.*
Viszámlekezés Boer Miklóra. *Szalay Elemér dr.*
Vaddisznófosolás. *Firbas Sándor.*
Erdőben egyedül. *Solyom.*
Két kutya meg egy bárány. *Bodon József.*

- XIII. szám :
Egyes rovarcsoportok tömeges megjelenése. *Sajo Károly*.
Véres nap. *Jurán Vidor*.
A vadászati törvény reformálásához. *Havray Zoltán*.
Vaddisznóvadászatok Zemplénben. *Matolai Etele*.
Téli kep. *Tafner Ernő*.
Erdekes hírek laboratóriumunkból.
Szerkesztői üzenetek.
- XIV. szám :
A kórosok termekensége. *Sziltyay Géza*.
Márczius (Vers.) *Feleki Sándor*.
Az állatkiállítás főnyereménye. *Sólyom*.
Utmutató a mesterséges fészekodvak alkalmazásához. *Csörgy Titusz*.
Fél végen. *S.*
Apróságok. *Jurán Vidor*.
- XV. szám :
Mimikri-dolgok. *Sólyom*.
Az utolsó felvonás. *Mátray Gyula*.
A Nagygunyhónál. *Makói Makay Béla dr.*
Utmutató a mesterséges fészekodvak alkalmazásához. (Folyt.)
Csörgy Titusz.
Tavaszeji emlékek. *Nagy Jenő*.
A gyűjtés. *Tafner Vidor dr.*
- XVI. szám :
Vadmacska és görény a fogságban. *Vutskits György dr.*
Husvétii hangulat. *Sólyom*.
Utmutató a mesterséges fészekodvak alkalmazásához. (Folyt. és vége) *Csörgy Titusz*.
Tavaszeji emlékek. (Folyt. és vége) *Nagy Jenő*.
Apró közlemények. *Boroerszky Károly, Steinwaller Ödön*.
- XVII. szám :
Vetési varjúk a Délvidéken. *Sólyom*.
Természetrizai mesék. *Perényi Adolf*.
Rovarc-ata. *Tömörkény Istrán*.
Szalonkák . . . *Gy. Gy.*
A gyűjtés. (Folyt.) *Tafner Vidor dr.*
Néhány szó a vadászlátcsövekről. *Führer Lajostól*. közli :
Nagy Jenő.
- XVIII. szám :
Madagaszar állatvilágából. - a. A.—
Első siketfajdkakasom. *Mátray Gyula*.
Az állati mérgek. *Sólyom*.
Téli ivó halak. *H.*
A gyűjtés. (Folyt.) *Tafner Vidor dr.*
Apró közlemények. *H. és Steinwaller Ödön*.
- XIX. szám :
Óskorszakbeli szárnyasaink költözése. *Sólyom*.
- Virághullás. *Glück Istrán*
A vándorsólyom életéből. *H.*
A mi madarászunk. *V. Máthé Pál*
A gyűjtés. (Folyt.) *Tafner Vidor dr.*
A vadászmacskák. *Nagy Jenő*.
Apró közlemények. *H.*
- XX. szám
Óskorszakbeli szárnyasaink költözése (Folyt. és vége.) *Sólyom*.
Balatoni halászemlékek. *Vutskits György dr.*
Egy róka család tragédiája. *Mátray Gyula*
A gyűjtés. (Folyt.) *Tafner Vidor dr.*
A budapesti akváriumról *Lendl Adolf dr.*
Apró közlemények. *H.*
Feszékfoglalás (Megfigyelés.) *Wirker Istrán*.
Szabálytalan képződésű özágancs. *Merkl Ede*.
„A Természet“ t. olvasóihoz *Tarján Tibor dr.*
Ést. (Vers.) *Varságh János*.
Irodalom.
Tisztelt olvasóinkhoz !
- XXI. szám :
Kis-ázsiai utazásom. *Lendl Adolf dr*
Régi emlékek. *Bodon József*.
Anglia rókaidénye *Gyulai György*.
Erdőzugás. (Vers.) *Apor László*
Apró közlemények. *H.*
- XXII. szám :
Kis-ázsiai utazásom. (Folyt.) *Lendl Adolf dr.*
Vaddisznóvadászatok Zemplénben. *Matolai Etele*.
Anglia rókaidénye (Folyt.) *Gyulai György*
Érdeklődés az állat- és növényvilágban. *H.*
Őszel. *Tafner Ernő*.
Árny. (Vers.) *Feleki Sándor*.
Apró közlemények.
- XXIII. szám :
Kis-ázsiai utazásom. (Folyt. és vége.) *Lendl Adolf dr.*
Őz a télben. *Vutskits György dr.*
Hány emlősfaj él Magyarországon? *E. E.*
Agancsos vadjaink fejlesztése. *Gy. Gy.*
Apró közlemények.
Szerkesztői üzenetek.
- XXIV. szám :
Állattani megfigyelések kis-ázsiai utamon. *Lendl Adolf dr.*
Az orvvadász. *Jurán Vidor*.
Vadkecskékre *Gyulai György*.
Adatok a földi kutya (*Spalax typhlus* Pall) életének és előfordulásának ismeretéhez *Orosz Endre*.
A házi vagy fekete patkány (*Mus rattus* L.) előfordulása Magyarországon. *E. E.*
Bücsuzó. *Dr. Lendl Adolf*.

INTÉZETÜNKBEN MEGRENDELHETŐK :

„A TERMÉSZET“ összes évfolyamai:

az I. és II. kötve à 10 korona, a III.—IX. kötve à 9 korona, vagy kötetlenül à 6 korona.

<i>Lendl</i> , Állatok kitöméséről	3 kor. — fill.
<i>Kohaut-Lendl</i> , Mikroszkópi gyakorlat elemei. 2 kötet	6 „ — „
<i>Lakatos</i> , Császármadár	60 „
„ Nappali orvmadarak	3 „
<i>Györffy</i> , Növénygyűjtés	60 „
<i>Friwaldszky</i> , Aves Hungariae	3 „ — „

„A Természet” előfizetési ára
egy évre 6 koronán;
díjazás bekötési tábla hozzá 2 korona.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkeszti és kiadja:

D^s LENDEL ADOLF.

Budapest,

II. ker., Donáti-utca 7. sz.

Berlin állatkertje.*)

Írta: Heiler Richárd.

Az állatkerteket legegyszerűbb alakjukban már az ó-kor ismerte: a régi rómaiaknál a gazdagok asztalát látták el esemegékkal, a kínaiak, indusok, mexikóiaknál, nemkülönbén a nyugati népeknél az újabb korig a fejedelmi udvarok fényét emelték. Az utolsó félszázad magasabb ezélok szolgálatába rendelte őket: először is lehetőség szerint valamennyi égöv állatait egyesítette bennük azért, hogy élet- és honosítási viszonyaik, betegségeik tanulmányozhatók legyenek, másodsor fel akarta velük kelteni a népszéles rétegeiben a természet, de különösen az állatvilág szeretetét és végre pénzügyi tekintetből előkelő mulató helyeket akart bennük szervezni, ahol kiki a munka fáradalmi után a természet és a vele karöltött művészetektől nyújtott élvezetekben találhason lelki üdülést, tanulságos szórakozást. E hármass feladat sikeres megoldásával első helyre emelkedett köztük Berlin állatkertje, melynek történetét s leírását a következőkben adjuk:

Az állatkert (Zoologischer Garten, berlini népnyelven csak „Zoo”) a város nyugati határában, Charlottenburg város tőszomszédságában, a „Thiergarten”

nevű ligetben fekszik. Valaha Berlin mellett feküdt, a város két óriási karja azonban már teljesen körül fogta a pompás nyaralókkal szegélyezett, a szobrászat gyönyörű remekeivel ékesített ligetet úgy, hogy az állatkert ma a város legelőkelőbb negyedének része. Egyformán könnyen érhető el a kétmillió város minden részéből, mert végső állomása a derekát átszelő Stadtbahn-nak és közelében vonul Charlottenburg felé az új elektromos Hoch- und Untergrundbahn.

A berlini állatkert létesítésének eszméjét Lichtenstein afrikai utazónak köszöni, aki tervét 1840-ben Humboldt Sándorral közölte. Ez, aki Kosmos című művével a természet tanulmányozása iránti kedvet már fölkelte, a tervnek IV. Frigyes Vilmos királyt megnyerte. A király 1841. jan. 31-én kelt leirattal 22 ha területet és a Potsdam melletti Pávaszigeten tartott királyi állatgyűjteményből 407 darabot engedett át és azonfelül 15.000 tallér államsegélyt engedélyezett 5 évre kamat nélkül, azontúl pedig 3% os kamatfizetés mellett. Két év múlva az államsegély 25.000 tallérra emelkedett és így a Lenné-föl szervezett állatkertet 1844 aug. 1-én meg lehetett nyitni.

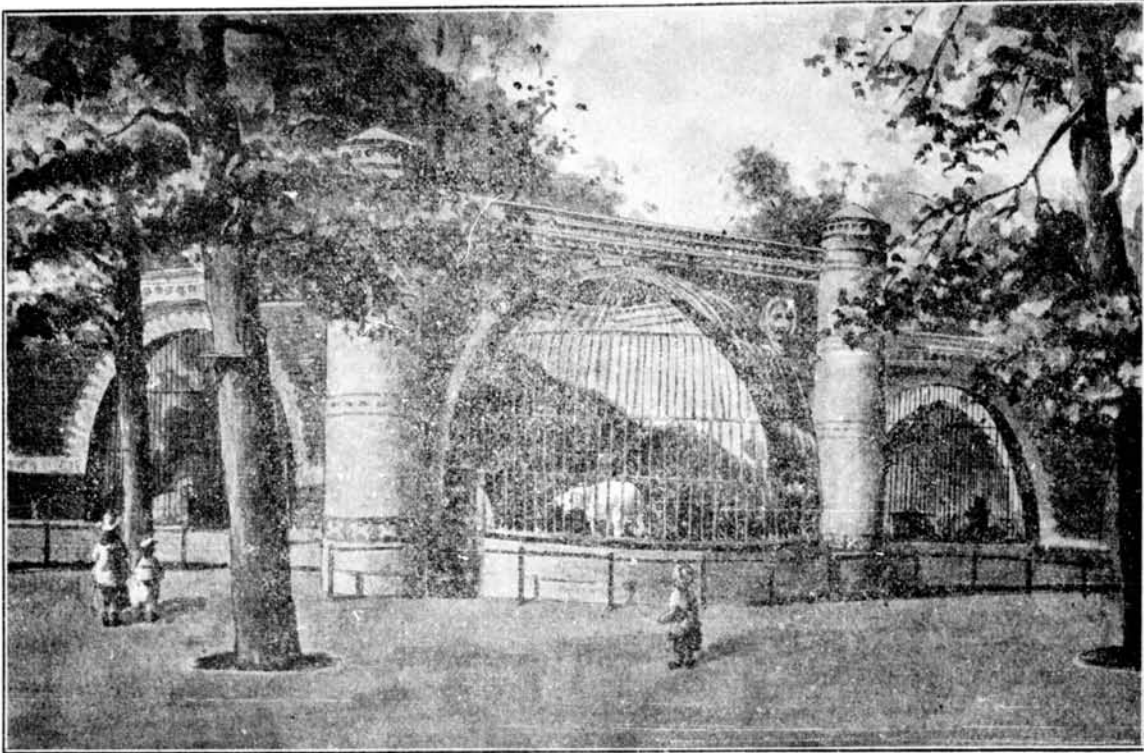
Az intézet viszonyai az első huszonöt évben igen szerények voltak. élete csak tengődés volt. 1846-ban az igen szegényes épületekben nem volt több száz állatfajnál. Két évvel később bevétele csak 6000 tallér volt. Üzleti tőke beszerzése végett 1845-ben 500 drb 100 talléros részvényt bocsátottak ki, de ezekből 1868-ig csak 191 drb kelt el.

Huszonöt évig tartott az intézet gyermekora,

* Kuttorrások: Heck, Führer durch den berliner zoologischen Garten, Heck, Lebende Bilder aus dem Reiche der Tiere, Bachm. Melch. Az állatok világa I-IV, Stricker, Geschichte der Menagerien und der zool. Gärten.

midőn 1869-ben egyszerre virágzásnak indul. Alapszabályait módosítják, élére dr. Bodinus-t, a kölni állatkert igazgatóját állítják és a régi részvények helyett 300.000 márka értékű új részvényeket bocsátanak ki

és 8 év alatt építkezési czélokra összesen 1.866,600 márka kölcsönt vesznek fel. Az új épületek, melyek lakóik hazájából vett motívumok izléses alkalmazásával a széperzékét nagyon kielégítik, az állatkertet

A medveház.

Őszi hervadás . . .

Őszi hervadás a tajon
Oly lemondó a világ,
Mint a nagy beteg kórügy, in
Aki várja a halált

Szánva nézem az elarvult,
Dísztelek természetet
Hová lett a színe, hangja
Tundérbája hová lett?

Szürke égbolt
És az is hull, egyre hull
Víg madárzene melyen
Szel futyörést szelők?

A menyboltnak temetőre
Evez a vándor, vadár,
Őszi táj ideg hóból
Vig tibi szelek, hűvös, jón

Szélből a szél
És a szél
És a szél
És a szél
És a szél

Országos Széchényi Könyvtár

Feltekintek . . . s felsőhajtok:
Vándorok, ti boldogok!
Gyönyörrel-gyönyörré szállva,
Soha sincsen gondotok.

Mért más a mi sorsunk? . . . ó mért
Jö ború derű után?! . . .
S üdvünk a gyász óceánján
Mért kicsiny sziget csupán?! . . .

Im azonban sőhajomra
Választ szívem hangja ad:
Ó csak az, kit gond, vész edzett,
Igazán csak az élvezhet
S érdemel szebb napokat!

Szelényi József

Őszi éjszakán.

A „TERMÉSZET” eredeti tisztelete.

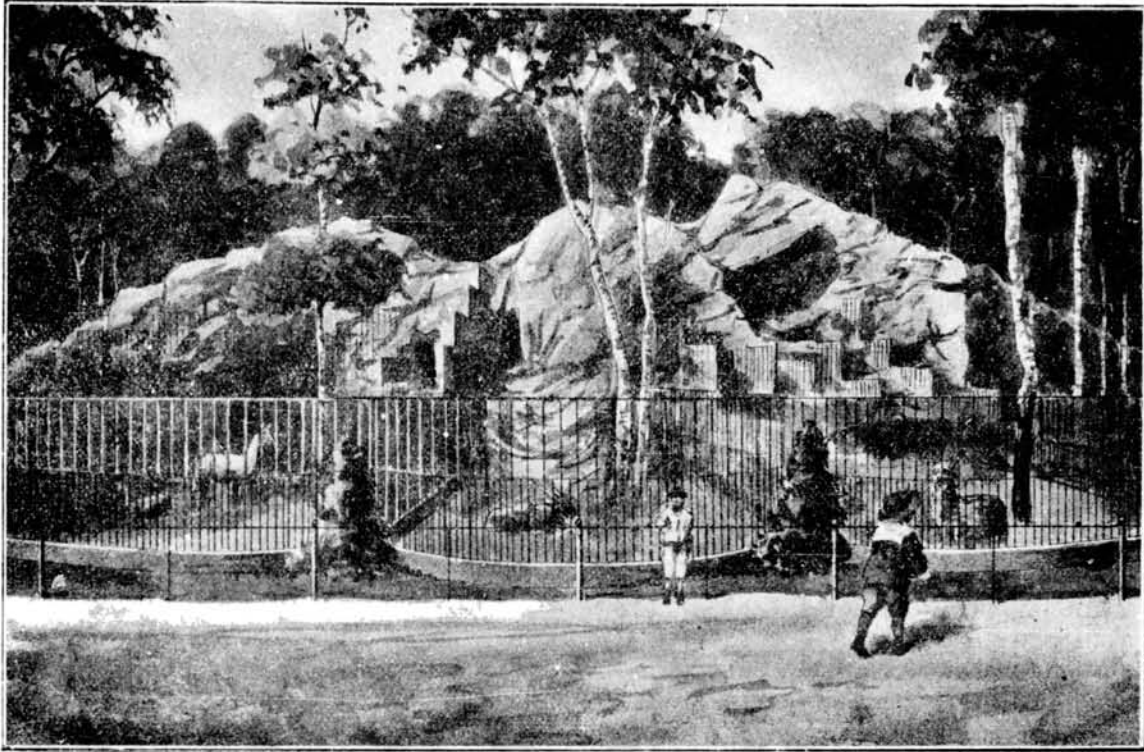
A tulsó hegyoldal magas gerince mögött, jó arasznyira fölötte, a sötét égen függ a telihold ezüstkorongja és betekint a mélyen lehúzódó völgybe.

A tulsó oldal árnyékban fekszik még, nyugodalmas éjszakában. De az immenső letarolt lejtőn végigömlik már a fenyő és körülöttem a bokrok ezernyi levele fénylik-felbőlik, amint a hold sugarában rezgeti a fölöttük elszaladó szél.

világhírűvé tették; a 3000 ember befogadására képes hangversenyterem felépítésével, a délutáni és esti hangversenyekkel és az elektromos világítás bevezetésével az állatkert előkelő mulatóhelylyé lett, mely-

nek bevételei 1870-ben 134,000, 1873-ban pedig már 412,000 márkára emelkedtek.

Bodinusz igazgató 1884-ben halt meg, helyébe a frankfurti állatkert igazgatója, dr. Schmidt lépett, aki

A lényes és zörgőhely.

Én egy fölig kidőlt, nagy bükkfa árnyékában ülök. Nézegetek, hallgatózom és várakozva, sajnálom az óriást, melyet immár saját vénsége leront. Ismertem már előbb is. Talán százszentelés volt, vagy öregebb; talán nagy Rakózei idejéből is regélhetne, ha lombja susogását megértenék. Murányvára alján sokszor olvomultak a kurtuz hadak. Akkor talán még csak fűeska volt.

Magában állt mindig és terebélyesen kibontotta ágas koronáját. Gyökereivel körülfogta a sziklatömböt és belekapaszkodott minden sarkába, hogy ellenállhasson a viharoknak, ha ez végigtombolt a hegyeken. És bármint nekifogott a szélvész, megzárkózott és daczolt. Most pedig magától múlik ki. Fölötte és alatta megnöttek a szálas fenyők, el is tűntek ismét mellőle; csak ő maradt meg. És most itt fekszik. Elkorhad a törzse, letöredeznek mohos ágai, gyökerei meg elszakadva, a levegőbe merednek. Már csak *coll*. Eljárt fölötte az idő, vége van, amint vége lesz mindennek, ami él.

Odaát tüzet gyújtottak az emberek, akik ilyenkor őszelejen kiharognak őjjelenként szegényes kis földjeikre, ahol zabot, arpat termelnek, meg egy kis burgonyát. Egyebüik úgy sínes, Őzik, amijök van, felváltva napról-napra. A tüztől elriad a vadkan és a medve; kárt ne tegyen a késő, erlelőbe termésben.

Ma is ott ülök a lobogó tűz körül és tudjak, hogy köcsükre én meg idejtem, a korinádó nagy bükkfa mellé. Hatha elejtem a kartevo vadat. Nekem szantak, csak megszabaduljanak tőle. Holdvilágos az éjszaka, meg-

láthatom, amint megriaszta átvált erre felé. S én itt ülök és várakozom. Lassan múlnak a percek, lassabban az órák. Figyelmem már elbágyad s alig veszem észre, amint lejebb ereszkedik az árnyék a völgyben.

Fent az égen felhők szállnak. Könnyed őszi felhők. Szemem egyelőig kísérgeti mindeniket. Alant meg esurogva esvege a esermely; altatót mesél békésen elhangzó szavával. Körül-köre esik a esep; esobog és fecseg s azután újból kezdi.

Forrása körül nyírfák állnak. Fehérkérű, sudar szalak. Ritka lombjuk susog, mintha titkot tudna. Ingóringó galyakon sok apró levélke rezeg.

A föld pedig mosolyogva letekint reám. Almosodom.

Ha vannak tündérei az erdőnek, ahogyan a költők regélik, fehér fátyolban lebegő, lengő táncban keringő, szépséges szüzek, kiket még nem érintett emberi vágy kívánsága és csak tavaszi almok képzelte boldogságban kelni, szállni véljük őket, de ha látni óhajtuk fátyoltestük bajos alakját, könnyedén elsurranak: oh erdő! ha vannak ártatlan titkaikat csak ilyen helyütt őrizhetik meg s mintha látnam őket avagy almodom már?

Sűrűbben vonulnak fel az égen a felhők, hogy elfogják előlem a világító fényt. Darabosan szaggatja őket a szél. Lassan-lassan elborul előttem minden. Már nem is látok; csak emlékezem. Elfutottak a tündérek, elnémult a patak és a nehéz fátörzs mintha ram borulna; érzem a terhet, a nyomást, nyirkos teste súlyát. Elkomorodik az almom. Nem felek, de aggódo hanykódásai életlennek

alig három évi működése alatt a vállalat üzleti és gazdasági fejlesztésére fektette a főszólyt. Halála után dr. Heck, a kölni állatkert igazgatója lépett a vállalat élére; működésének első éveiben a német birodalmi gyarmatokkal és az exotikus országokkal való összeköttetései révén az állatok állományát megkétszerezte úgy, hogy az ma 1300 fajban 2800 példányt számlál és e tekintetben valamennyi állatkert fölé emelkedett s a tudományos kutatásnak is nem csekély szolgáltatokat tesz.

1897-ben az intézet életének harmadik szaka kezdődött: igazgatóság és dr. Heck versenyeznek a legmagasabb célok elérésében, melyeket állatkert, mint tudományos szemléltető intézet és előkelő mulatóhely, maga elé tűzhet. 1898 és 1900-ban 1000-1000 drb 1000 márkás új részvényt bocsátanak ki, ezek utólját 40% felpénzzel adják el és részvénytökéjüket 2.300.000 márkára emelik. Az így beszerzett tőkéből felépül a kerékpárosok csarnoka, két zenepavilon, a gyermekek játszócsarnoka a meseköltészetből vett művészi falfestményekkel, számos állatlakóház, az erdei csárda kevésbé vagyonosok étkező helyéül, a nagy mozaik-kövezésű körút, a nagy játszótér, a palma- és növényház, a látótorony, két új hid a tavak felett, a kávéház, a gazdasági és igazgatósági épület s számos kisebb épület. Mindezek nagyban fokozták az állatkert vonzóerejét. Belépődíjából 1903-ban 722.000 márka folyt be: a város 12.000, az állam 6000 márka segélyt ad azon kikötéssel, hogy az állatorvosi és mezőgazdasági főiskola tanárai és hallgatói előadások tartása végett díjtalanul látogathassák a kertet. Az 1904. évi zárószámadásban az állatok értéke 278.000, az épületeké 3.200.000 márkával szerepel: az élelmezés 124.000, a kertgondozás 51.000, a hirdetések 21.000.

zavart képekben sötétben elvonnak most előttem. Vagy talán a tehetetlenség félelme is elkapja lelkemet, hogy elragadja és rángassa, majd lekösse és néman borzongassa, mintha számon kérne az ítélet utolsó órámon.

Egyszer életemben éreztem én rémületet, halálos, nagy félelmet és ezt újból atszenvedjem most? Talán vétkeztem, súlyosan, megboesáthatlanul, mert, mint az atok, ismét reám száll.

Éreztem akkor és érzem most is, hogy elkövetkezik a vég — és reszketek, mint akkor.

Élénken feltámad bennem a régi, félelmetes emlék, amit kerültem és felejtettem. Ma megint üldöz. Mintha költögetni akarna, pedig zsibbaszt és elnyom. Csak eszemet bírom, ez pedig rettentően festi elém a régenmúlt jelet.

Rengőteleg erdőben jártam, ismeretlen utakon: csak kutató vágyam vezetett a Karszthegyseg éles ornam, sziklás völgyein át.

Egyetlen ember kísért barangolásaimon.

Sötét barlang elé értünk. Isten teremtményei milliónyi számban itt élnek körülöttünk a színen, a fenyben s mi mégis látni óhajtjuk azt, ami szemünk előtt rejtett: sötét barlangban visszahúzódva mi buvik? Fák és virágok nőnek előttünk: bogarak, lepkék, madarak szállnak a légtben és más, aprók és nagyok futnak szerte, medve, farkas és vadkan, mindenfelé láttuk a nyomát a rengőtelegben: mégis kutatni vágytam, a mély barlangban mi él? Behatóltam.

a fizetések és bérek 153.000 márka kiadással jártak; elhullott 26.000 márka értékű állat, az összes bevételek 849.000 márkára rugtak. A látogatók száma rendkívül emelkedett, az u. n. olesó vásár- és ünnepnapokon két társvendéglős 50—60.000 embert lát el étel és itallal.

Megkezdjük vándorlásunkat. A főkaputól balra, a nagyvendéglő előtt felállított 12.000 szék és asztal tömkelegén keresztül eljutunk az egyiptások házához, melynek főalakjai: 1. Az alföldi zebra, az afrikai csikos vagy tigrislovak legnemesebb faja; alapszíne fehér, hátul sárgás, végtagjai fehérek, orra és csikjai feketék, a vendégesikok barnák. Hazája a Vaal-folyó környéke Dél-Afrikában, csaknem teljesen kiirtották, csak a fogságban van még néhány pár; a kauceza 10—12 éves korában kezd elleni. 2. Böhm zebraja, alapszíne szintén fehér, lábai csaknem a patáig csikosak, melle és hasa hosszában széles sáv húzódik végig, melyiyel a csikok egybefolynak. 3. A hegyi zebra; alacsony, zömök kauceza, gyönyörűen szép és szabályos fekete csikozással. Mellette shetlandi ponymentől származó csikója, aranysárga alapszínnel és fekete csikokkal. 4. A nubiai vadszamár, a házi szamár ősapja, vöröses-szürke színnel, a hátán fekete keresztel. Nálánál erősebb testalkatú a szomáli szamár, vállkereszt nélkül, lábain zebraszerű csikokkal. 5. A kulán vagy dzsiggetáj világos sárgás-barna, sörénye és farka fekete, megjelenése a vadság benyomását kelti. Elő-ázsiai rokona, a perzsa vadszamár, fehéres; hazája Kína sivatagjai, Mongolia, Tibet, az Altai-hegység, déli Szibéria és Turkesztán. 6. Az állatkert legérdekesebb alakjai két ősló vagy ázsiai tarpán (Equus Przewalskii Polyakoff) Dzsungariából, melyet Przewalski negyedszázaddal ezelőtt fedezett fel. Sokan tagadják,

Tág kapuból szűk folyosóba értem: esúszva, gyenge gyertyafény mellett kövekbe kapaszkodva, beljebb jutottam: majd nagy oduba kerültem. Felül esepkö, alul víz és megszámlálhatatlan denevér a dohos légtben. Sötétség körülöttem, kísérteties, sárgás fény az éleken: teljes esend, egyéb semmi.

Nyugtalan volt lelkem, ismeretlen környezetben, fogva mint a börtönben, úgy éreztem magam. Kutatni akartam, de nem volt nyugtom: reám nehezült a gond, hátha lakja a barlangot a nagy ragadozó vad, hátha itt neveli a kölykeit az irtózatos anyamedve. Fegyverem, védelmem nincs, de menekülésem sem volna és ki segíthetne ilyenkor?

Veszélyeknek szembe néztem már, de most bátorltanul álltam és tétovázva gondoltam kifelé.

Múlt az idő: éreztem, hogy gyengülök: keresni akartam a kintat csak lépésnyire világító lámpásommal.

Talán sokaig is időztem — nem tudom mi okozta ereimben meghűlt a vér: reszkettem, már csak alig halottam, mint közeledik a veszedelem.

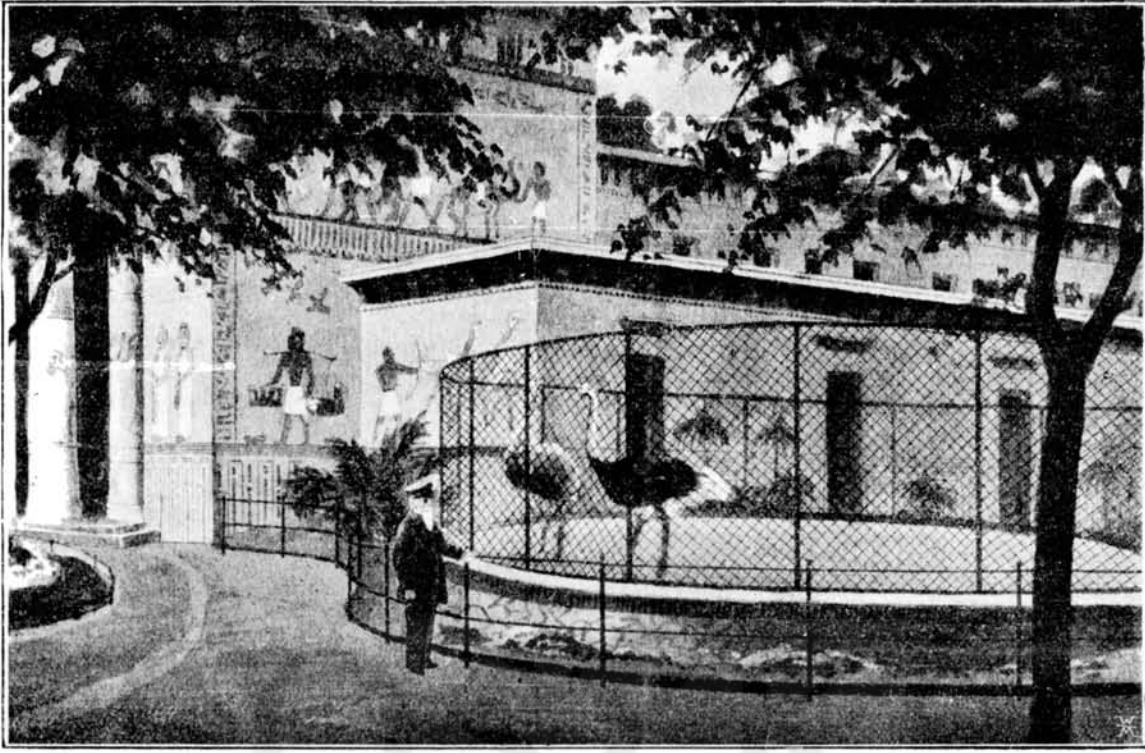
A bejárat felől morgó, tompa hangok: ijesztően visszaadja a barlang holtozata. Hideg verejték futott le arezomom.

És magamból szálltam, leszálltam életemmel. Reám szállt a barlatos félelem. Tudtam, hogy végem van: menekésem nincs, ha itt talál a hazatérő fenévad. Pedig itt ér, mert már látni halloim a folyosóban.

Azóta meggyógyodtam. Lelkém félelme elvonnult. Előttám a pusztogó kis langot

hogy őse vagy csak rokona is volna a mi lovunknak. Fehéres farkszőrei csak farka alsó felében vannak, sörénye mereven álló. Hagenbeck, a hirnemes hamburgi állatkereskedő 28 ilyen lovat importált. 7. A

masszai számar Német-Keletafrikából. zömök testtel és nagy fejjel; színe vöröses-szürke, nyaka és feje rózsaszínben játszó; őshazája Szomali-föld és a Veres-tenger vidékei. 8. Egy alig métermagasságú shetlandi

A struczház.

Oh, mily hűnösök vagytok, emberek, a Földön, kik mindenkor fényét látjátok a Napnak, mégis Istent megtagadni akarjátok! Majd a halál óráján imádkozni tanultok! . . . és boesásd meg véteinket, miképen mi is megboesatunk ellenünk véteizzateknak . . . Ámen!

Már nem féltém, már nem reszkedtem. Éreztem, hogy a Mindenhatót, aki ime most felettem ítélkezni fog, szeretnem kell, nem pedig félnem. És ez lelkemnek újabb erőt adott.

Nyugodtan vártam. Tisztan hallottam mindent: hazatérőben a hatalmas állat, a szűk folyosón végig surlódik most; ha beér a nagy barlangba, majd megszámatol és megöl, szétép, vagy halálra sebez és itt veszek.

Mind lassabban jött.

És mintha a kövek szélén el-elhűmülő kis derengést is láttam volna.

Nem hiszek a szememnek — pedig öntudatomban erős vagyok. Nem káprazom — tényleg fény! kívülről jövő gyenge fény!

Új reményem kel és erősödik — ma látom, már hallok . . . sokáig időztem s utánam jön a kísérem, hogy segítsen, ha baj ért volna belül. Gyűjtővel keresi az utat.

Szinte egykedvűen fogadtam. De kívül fellelegzett bennem a hála. Istennek hála, hogy feleledhettem újból. S ezt most végig kellett ahmodnom ismet.

Amint megkönnyebültem, felébredtem.

Meg eladulva a korhadó fatörzshöz, körülhúztam a hűvös éjszakában.

Még mindig mosolygott a hold, de már erről az oldalól. Az immenső magas hegyek teteje mögött épen letűnni készült. Odaát az erdő szélén még fényelt a tűz. Miel pedig a völgyben — csak alig láttam — a fehéres zabvotésben mozgott valami nagy fekete állat. Talán vadkan volt, amely túrta a földet, vagy medve — nem tudom; de löttem. Csak úgy találokra, hogy elriaszszam onnét.

Messze hangzó, elnyújtott kiáltás a tulsó oldalról volt a válasz rea. Szegény emberek örömrivalgása volt. A tűz körül üldögélve, félig sülve, meg dideregve is, atvirasztottak a fél éjszakai és most azt hitték, hogy talán lelöttem az ő rémséges ellenségüket. Majd magasan az égig fellobban a láng: friss fenyőgalyat raktak az elhaló parázsra.

Még egyet löttem, hadd tudják, hogy nem találtam. Dideregtem én is. Felkeltem mohos agyamból, hogy hazatérjek.

Sajnáltam otthagyni a kidölt óriást. Sajnáltam, mert ismertem és többé nem látom. Lassan indultam lefelé.

Tündéralom, halalséjtes, lemondó megnyugvas leki-sérték a völgybe.

Azutan teljesen be-sötetedett.

Évek múltak el azóta. Szabadbirtól-tott utolsó szép éj-szakam volt ez. **B.**

pony-mén legkisebb alakja az egypatások ezen páratlanul álló gyűjteményének.

Az egypatások háza mellett van a baglyok és kisebb ragadozó madarak háza. Lakói a rút és irtóztató hangű nagy fülesbagoly, a patagoniai, a foltos, az erdei és az egyiptomi bagoly, a réti fülesbagoly, az uráli bagoly, a vén korában egészen fehér hóbagoly, a gatyás ölyv, az élősködő kánya, az ékfarkú sas, amely ápolójával a legjobb barátságban él, de hazájában annál nagyobb ellensége a juhok és fiatal kengurúknak; melléjük sorakoznak a kara-kara, a khimahima és a nagy és kis chimangó.

Ezt a nagy ragadozó madarak, a sasok és keselyűk háza követi. Néhány példányban van meg benne legnagyobb ragadozónk, a réti sas, óriási csőrrel, hatalmas karmokkal; a fehérfejű, a szalagos és a lármás réti sas, három példányban a czimerek ősalattja, a rozsdabarna szirti sas, a nála kisebb parlagi sas, a pusztai sas, a bóbítás tarkójú vitézsas, a héjasas, a csunya, rikácsoló hangű, fehérfarkú ölyv, az afrikai bukázó sas fekete tollazattal, világosbarna köpenynyel. A dögmadarak sorát a dögkeselyű, a bese vagy angolai keselyű, az 1 méternél magasabb barátkeselyű nyitja meg; mellettük a kondor fekete tollazattal, fehér gallérral, a him torkán veres bőrkarélyokkal, nyakán veres bibiresekkel; a királykondor szépszinű tollazattal, tojója nagyobb a himnél; ezekután a szakállas, a fakó, a fehérkeselyű, az ólomszinű hollókeselyű és a Rüppeli fakókeselyűje, minden tollan szennyeséhez félholdakkal.

A nagy vendéglő előtt terül el a Neptun-tó, melyet az úszómadarak serege, különösen hattyúk, ludak, kaesák, afrikai és amerikai flamingók élénkítenek; a tó felső részét fekete hattyúk és vadludak lakják. Feltűnő köztük az erős, fekete nyakú kanadai lúd, melynek a házi lúddal nemzett sarjait izletes peccenyűjük és értékes dunnaik miatt Észak-Amerikában szélteben tenyésztik.

A szárazföldi nagy ragadozók háza a szabadba nyíló ketrecekkel bír, hol a tigris, leopardot, puma-macska télen-nyáron tartják; a földrajzi varietásokat egymás mellé helyezik, hogy a külső életviszonyok behatása annál szembeötlőbb legyen. A tigrisnek öt faja van meg: 1. a bengáli királytigris; 2. a kisebb szunda-tigris; 3. egy pár kelet-sibériai tigris három hempergő, az öregekkel pajzánkodó kölyökkel, melyek nevelésében az apa, ami a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, meleg gyengédséggel vesz részt; 4. az altai tigris, fekete foltokkal és hosszú szakállal; 5. a turkesztáni tigris, fakó foltokkal és rövidebb szakállal. Nyolcz varietás képviseli a párducot: 1. egy teljesen szelid keletázsiai nőstény; 2. egy him Ugandából; 3. egy him Eló-India belsejéből, szép nagy fekete foltokkal; 4. egy kiesiny, fakó foltos nőstény Ceylonból; 5. egy pár Sziamból apró fejekkel, igen sűrű gyűrűs foltokkal sötétsárga alapon; 6. egy perzsa párduc, nagy rendkívül vad hím-példány világos alapszinnel, nagy foltokkal; 7. az előbbinek teljes ellentéte, a szelid, békés, simogatást tűrő mandzsuri párduc, hosszú szőrözettel, bozontos farkkal; 8. a fekete párduc, az indiai párduc fekete varietása.

Ezek szomszédja egy pár hópárduc, gyönyörű példányok, felül szürke, alul sárgás-fehér, igen hosszú szőrözettel, nagy kerek foltokkal.

Híuz három fajban: 1. az altai híuz; 2. a turkesztáni híuz; 3. a kanadai híuz, erős, az áll alatt

összefutó pofaszakállal; szinte három varietásban van meg a jaguár, két példányban a puma-macska vagy kuguár; a Kaliforniából való him erőteljes, veres; a Chiléből való nőstény kisebb, szürke.

Érdekes az indiai párducz és a puma bastardja, továbbá egy kis szürke puma nagy, barna gyűrűs foltokkal.

Az állatkert valamennyi oroszlánja eredeti, vadonban fogott példány.

A mult hetekben elhalt Wissmann német afrikai kormányzó 1896-ban három fél éves oroszlánt ajándékozott a kertnek. Egyen túladtak, a feltűnő hasonlóságú másik kettő szomáli oroszlánnal él boldog házasságban. A transvaali oroszlán számtalanszor volt a szobrászok modellje, a Vilmos császár emlékszobron elhelyezett négy oroszlánt is utána mintázták. Hangja rettenetes, megreszketeti a földet s különösen az esti hangversenyek bombardonjui szólaltatják meg rémületet gerjesztő hangját.

A nagy ragadozók házának lakója még a Tasmania-szigetéről való erszéyes farkas; hossza 1 m., bundája szürkés-barna, hátát 12—14 csik tarkítja. Éjjeli állat, szemei nem bírják a világosságot, a legvadabb az erszéyes ragadozók közt; kihalóban van.

A medveház nevezetesebb lakói: a sarlós vagy japán medve, az ajnok szent állatja fehér mellfolttal; az örvös medve Koreából, szénfekete szőre nyakán örvöt képez; a maláji medve, agyagsárga mellfolttal; az amerikai bariból; az óriási jegesmedve, külön fürdő-medenczével; a barnamedve egy him és két nőstény példánnyal, melyek ismételten fiakat neveltek; Kis-Azsiából származó néhány boes; a rettentő medve, a barna medve észak-amerikai varietása; a yesso-medve, szintén ennek varietása és végül a szürkés-sárga kuldsamedve.

A medveháztól gyönyörű virágültetvény mentén a japán-chinai zenepavillon előtt a pelikán-tóhoz érünk, melynek vizszíne és sziklás partjain pelikánok, kormoránok és sirályok tanyáznak. A pelikánok közül felöltő az orrszarvú pelikán Amerikából, melynek a nászidőben csőre közepén almanagságú szaruképződmény, fején pedig üstök nő; ezeket a nyár végén elhullatja. Alapszine fehéres, csőre, lába veressárga, úgy a mellső ujjakat egymással, mint a hátsó ujjat a szomszéd mellső ujjal is úszóhártya köti össze; nagy mennyiségű apró halat fogyaszt, melyeket az ápoló feleje hajít annélkül, hogy egy is csőrét tévesztené. Mellette afrikai rokona, a vereskátú pelikán, rózsaszínű hát- és szárnytollakkal, jellemző evező lábakkal; óriási számban lepi el a tengert, étvágya szinte határtalan, csőre tátongó ürén a gyomráig vélünk latni. A barna és az ausztráliai pelikán, a kormorán, a panyókás és az ezüstsirály egészítik ki e gyűjteményt.

Az erdei esárda előtt az alsó tó, tőle jobbra a felső- vagy zuhatag-tó terül el. Amazon hattyúk, ludak és kaesák, emezzen esupa külföldi, igen ritka úszómadarak honolnak, minden pár fészke mesterséges sziklaüregben, faoduban vagy keregházban talál helyet. A gágogó-hápgógó esapatból kiválik a tuskés lúd, a török kaesa, a tyúklúd, az amerikai és egyiptomi lúd, a vörös ásólúd, vagy kazarka, a fekete ásólúd, az örvös lúd, nyakán fehér, hátul megszakadó gyűrűvel, az apaeza lúd, Hutchins-lúdja, a sarki és a jeges lúd, a törpe sarki lúd, az amerikai hattyú; a zuhatag-tón a koskoroba-hattyú fehér tollazattal, rózsaszínű lábakkal és csőrrel, a sipes réce, a nyilfarkú réce.

a sarlós réce öt sarlósan megnyúlt válltollal; az üstökös réce bozontos, rozsdavörös üstökkel úszkál ide-oda és teszi változatossá a víz színét.

A zuhatag-tóval szemben kilencz rekeszben vízimadarak élnek; itt a búvárok viselkedését a víz alatt nagy üveglapokon át figyelhetjük meg. A karolinai réce, a csörgő- és a bőjti réce az egyik rekesz, a godaszalonka, az izlandi és az észak-amerikai partfutó, a parti szalonka, a vékony, fölfelé pörgén hajló csőrű gulipán vagy kardorrú sneff, a göröngysneff vagy aranylile a másik rekesz lakói; a lilebibicz, a tüksébibicz, két vízi guvat, egy ugartyúk, a csigaforgató népesítik be a harmadikat. Az ibiszek közül megvannak: az egyiptomi ibisz, fehér tollazattal, fekete válltollakkal, a fej és nyak csupasz bőre fekete, az ausztráliai, chinai tüskenyakú ibisz. A batla, különféle gémek, kócsagok, két faj bölömbika, egy kárókatona, az afrikai kigyónyakú madár és egy pinguin lakói a többi rekesznek.

(Folyt. köv.)

A madárvédelem történetéről, fontosságáról, a gyakorlati madárvédelem szükségéről.

Irta: Kukuljevic József.

Már csak néhány hét választ el egy új évszak, az ősz beálltától és ez teszi aktuálissá, hogy a fentebb jelzett tárgyról írjak.

E lap igen tisztelt szerkesztőjének szíves jóvoltából már több ízben volt alkalmam e lap hasábjain a természet barátjaihoz, kedvelőihez szólhatnom és az eddig elért eredmény bátorít fel arra, hogy most a második költést megelőzőleg tisztelt olvasóim figyelmét felhívjam a lég vándoraira, a teremtés, a természet szárnyas lényekre.

Hogy miért vegyük oltalmunkba ezeket a lényeket, azt már más alkalommal ismertettem, ugyancsak szóltam arról is, mily módon részesíthetjük őket a kellő védelemben. Ezuttal azt a kérdést figyelmen kívül hagyva, csak jelen közlemény befejező részében fogok egynehány, a gyakorlatból vett példát felsorolni, annak igazolására, hogy az általam e helyen annyiszor hangoztatott gyakorlati madárvédelem szükségét ismét megerősítsem.

Ez adatok felsorolását megelőzőleg röviden szándékozom ismertetni a madárvédelem történetét, keletkezésének okát.

A madárvilág iránti szeretet fontossága és az, hogy ennek szükségét már évszázadokkal Krisztus születése előtt ismerték és gyakorolták, az alábbiakból fog világosan kitünni.

Csak egy idézet képesen tudom erre vonatkozólag fejtegetéseimet megkezdeni.

Karl Berger (Berlin. *Zur Geschichte des ethischen Vogelschutzes**) czimű értekezésében a madárvédelem történetét egy mese képesen fejtegeti.

A kínaiak birodalmában egykoron egy herceg élt, kinek tiszteletére nagy ünnepélyt rendeztek. E lakoma alkalmával vendégei libákat, halakat hoztak ajándékba. Ezt meglátva a herceg, felkiáltott: mily felségesen jó az ég népeivel szemben, ötféle gabonát

növeszt és alkot halakat, madarakat a mi élvezetünk és használatunk czéljára.

A hercegnek kijelentését a jelenlevők nagy tetszéssel fogadták, felállt azonban egy 12 éves fiú és azt mondta: Nem így, uralkodó! Az ember elveszi mindazt, amit megehetnek és megeszi, az ég azért teremtette? A moszkítókat vért szívják, a farkasok és tigrisek húst esznek. De az ég csak nem teremtette az embert a moszkítókat kedvéért, a tigrisek és farkasok kedvéért a húst?

E példabeszéd is arról tanuskodik, hogy már Krisztus előtt 500 évvel a távol kelet egy bölcselkedője: *Lichtse* is tudatában volt annak, hogy Isten nemcsak az emberek kedvéért teremtette az állatvilágot, hanem annak minden egyes képviselője a világegyetem óraművének egy kerekét képezi és az egész Mindenség érdekében kell, hogy fenmaradjon még akkor is, ha annak, ki a teremtés koronájának nevezi magát: az embernek, nemcsak, hogy hasznot nem hajt, hanem ellenkezőleg, kárt okoz.

Igaz, hogy már évezredekkel az ember megjelenése előtt a földön számtalan állatfaj megszűnt létezni és a természet összhangja mindazonáltal nem szenvedett. Miért? Azért, mert maga a természet küszöbölte ki azokat az elemeket, amelyekre szüksége nem volt többé, melyek hivatásukat már betöltötték, melyek pótlásáról már előbb gondoskodott. A kihalt fajok helyébe újak léptek. De az ember megjelenésével megváltozott ez a világtrend.

Az ember az idők folyamán részben önzésből, részben kedvtelésből sok fajt pusztított ki teljesen, annélkül, hogy azok pótlására új fajok keletkezhetek volna, míg egy másik csoport küzdelmét a létért megnehezítette azáltal, hogy nem adott módot nekik arra, hogy a körülményekhez alkalmazkodjanak és a megváltozott viszonyok között megállva helyüket, a nagy Mindenség óraművének egy-egy kereké ki ne hulljon. Még az újabb időben is így fogták fel a madárvédelmet, többek között maga *Gloger*, egyik nevesebb ornithologus is. Ő is a madarakat a mező- és erdőgazdaságra nézve hasznos voltak miatt tartja csak védendőeknek.

Az ethikai alapon nyugvó madárvédelem csak az újabb időben kezd tért hódítani. Egyik legnagyobb harczosa ez irányzatnak *K. Th. Liebe tanár*, a híres ornithologus, ki számtalan madárvédelmi iratot szerkesztett azzal a czélzattal, hogy az ethikai madárvédelemnek minél több hívet toborozzon. Ő a világegyetem keretébe tartozó minden madarat védendőnek tart, még a ragadozókat sem véve ki, ez utóbbiak túlszaporodásának emberséges módon való megakadályozását helyesli, de a természet háztartásából való kiirtását nem tartja összeegyeztethetőnek az emberiség fenségével, mert őket nem az ember alkotta, hanem a Természet maga, a Mindenható és nem tartja jogosítottnak a gyarló embert arra, hogy a Mindenható alkotását, vagy annak csak egy kis részét is romba döntse.

Ezzel a felfogással úgyszólván azonos a madárvédelem ama formája, mely esztetikai alapon tartja megvédendőnek a madárvilágot.

Ennél az irányzatnál tekintetbe jön a madarak szép tollazata, fenséges éneke, vidám, fürge, fosztelen, kedélyes ugrálása. Ez az irányzat bár nem nyugszik oly magasfokon, mint a *Liebe* által követett, mégis jóval felettebb áll amannál, amely kizárólag

* Ornithologische Monatschrift Dresden, 1905, XXX. évfolyam 7. füzet.

csak a haszon miatt tartja védendőnek a madárvilágot. Az említett kezdetleges felfogás semmi magasztosat nem rejt magában, ott fődolog a gyomor, az érzékek, a szenvedély és kedvtelés kielégítése.

Ha az ethikai alapon nyugvó madárvédelem keletkezése után kutatunk, úgy azt fogjuk találni, hogy azt egyes ókori népek vallása keretében megtaláljuk. Egyes vallásokban megtaláljuk a nyomát annak, hogy az állatvilágot ép oly teremtett lénynek, sőt egyes esetekben magasztosabbnak tartották, mint az ember és ezért védelemben, esetenként tiszteletben részesítették, sőt nem ritkán — mint istent — imádták.

Ezt a felfogást ápolták mindazok a népek, melyek az ember- és állatvilág leszármazását illetőleg nézeteikben nem alkottak tulságos áthidalhatatlan úrt, ahol megvolt a hajlamosság az ember és állat keletkezését illetőleg összekötő kapcsolatot keresni, feltételezni és találni.

Ezek a népek belátták, hogy a világegyetem minden része, ha külön-külön tagot képez is, egymással vonatkozásban van: ez adta meg az alapot arra, hogy az emberiség belátta, hogy az állatvilágot, azt, amely védelemre szorul, védeni kell.

Legjobban szolgálta az ethikai madárvédelmet az ősvallás. Már keletkezése idejében is kiterjesztette védőszárnyait a lég és föld madaraira, már akkor létesített kapcsolatot köztük és az istenség között.

Az ősnépek vallása: természetimádás. Imádása és tisztelete a nagyszerű, fenséges, teremtő erőnek, a természetnek.

Midőn az ősvallást az újabb vallások dogmái fokozatosan megdöntötték, átalakították, új eszményeket vittek bele és egy egészen új vallás épült ki, úgy az ősvallásban foglalt eszmények lassan veszendőbe mentek; mindazonáltal egyes nyomok továbbra is fennmaradtak, bár ezeket a maradványokat babona névvel illették.

Azonban a babonát sem szabad megvetnünk akkor, amidőn annak érzélate nem más, mint a madár, illetve az állatvilág számára is védelmet biztosítani. A babona ápolása közepette is feltaláljuk az érdekszempontok érvényesülését és szemmeltartását.

Az ősnépeknél a műveltség nem lévén még annyira kifejlődve, ők nem tudva megmagyarázni a természettüneményeket, félelmét érezték, majd felsőbb hatalmat ismerve fel benne: imádták. És így láthatjuk, hogy ősrégi időkben is szokás volt az emberek közelében letelepedett madarakat védelemben részesíteni. Ott fészkeltek kunyhója tetején, az eresz alatt, ott a fán, amely tüzhelyet beárnyékolta. Elkisérték útjukra gazdájukat, ott zengtek körülötte az erdőben, midőn vadászatra ment.

Idővel magasabb lénynek tartotta az ember a házán fészkelő gólyát, az eresz alatt fészkelő feeskét, a tornácban tanyázó verebet, mely szárnyaival együtt szemezett. Ezeket az állatokat, melyek eleinte csak segítőtársként szerepeltek, felismerve hasznukat, mindinkább védelemben részesítette az ember.

Isten különös adományának tekintette az ősember a gólyát és feeskét: a galambot a tulvilágon lévők hírnökének: nagy jöltevőt látott a harkályban, amely kopacsolásával megmutatta, mint kell szikrát kiesítholni a fából. A természet fának szemében a holla az erőszak segítőtársaként szerepelt: a bagoly kiáltását a démon onto szavának tekintette. Ha a fülemüle bánatosan enekelt, úgy ebben egy elköltözött tarsa panaszat

hallotta. A kakuk hangjában jós szavát vélte; a sasban pedig magát a hatalmas istenséget látta. Mindezeknek a madarak védelme parancs, törvény volt. Szomorúan látták őket az ősz beálltával tanyájukról elköltözni, de kedvelt vendégeknek tekintették, ha tavasszal visszatértek.

A madarak iránti tiszteletben annyira mentek, hogy edényeket raktak az eresz alá, hogy fészket rakhassanak bele és törvénytartással védték a hollókat, melyek hitők szerint a holtak lelkeit átvitték a tulvilágra.

Az ősnépek mindegyikénél erős alapon nyugodott a vallási érzék és így erős alapon nyugodott a madarak iránti szeretet is.

Ezen ősrégi időkből fennmaradt mondákból tudjuk, hogy a kezdetleges papi hivatásból fejlődött a királyság. Ismeretes, hogy az e korbéli királyok egyszersmind főpapok is voltak és így volt lehetséges, hogy a madarak iránti védelem nemcsak a vallás keretében, hanem az állam szervezetében is megvolt.

A második vallás-epochában, melyben a kínaiak éltek, az akkori szent férfiak hagyományából tudjuk, hogy *Hwanti* kínai császár humanitása oly nagy volt, hogy ezt a humanitását kiterjesztette a madarakra, a vadállatokra, de még a rovarokra is.

E kort követőleg az emberiség a tudomány és műveltség terén fejlődésnek indult, de ezzel egyenes arányban süllyedt az állatvilág iránti szeretete.

Azonban az ősvallás ez idejétől a kereszténység fellépéséig eső időben volt még egy korszak, amelyben az állatot értelmes érzőlénynek tekintették és amelyben az állatot az emberiséghez viszonyítva, koordináltak és nem subordináltak tekintették. E nézet legjobban visszatükröződik a nagy kínai böles *Confucius* mondásában, aki azt mondja: „Az istenség szelleme minden lényben megtalálható. Az ember részesül benne és az az emberi szellem; a tárgyak részesülnek benne, ez a tárgyak szelleme; a fák, fű, madarak és állatok részeseivé lesznek és ez az ő szellemük.”

Ily alapokra volt fektetve *Buddha* nézete is és ebből magyarázható, hogy a *buddha és hindu* vallás tanai szerint egyes kasztok és fajok eltiltattak attól, hogy valamely állatot megöljenek, a társadalom többi kasztjai pedig csak feltételelesen tehették azt.

Ebben a tanban látjuk legszebben letéve a madárvédelem ethikai alapját, mely a vallásban leli gyökerét. Itt láthatjuk, hogy egyes állatok, dacára annak, hogy egyenesen ártalmára vannak az emberiségnek, pl. a tigris és az ember bőrén élősködő rovarok, védelemben részesíttetnek, mert élő és érző lények. Ilyen a helyzet Azsia egész délkeleti részében, mert ott a buddhizmus el van terjedve. Ugyanesak így van ez Kína délkeleti részében, míg északon igen divatos a madárlövészet. A madárlövészet tilalma Dél-Kínában fennáll, annak dacára, hogy számos ember, különösen a szegényebb néposztály abból él, hogy az elejtett zsákmányt külföldieknek adja el. Az említett ország-részben lépten-nyomon találunk kifüggesztett táblákat, amelyeken mindenki felkérte, hogy a madarakat ne pusztítsa, de még azokat a fákat is kímélje, melyeken madarak fészkelnek.

Ugyanílyen törvényes intézkedésekről — melyek Siamban divának — ad számot *Bastian Adolf*, ki ezeket a törvényeket egy buddha pap könyvében olvasta.

Ugyanezeket a szokásokat honosította meg a buddha vallás egy ágazata, a lámaizmus is. Erről számot ad számos utazó és útleíró, többek között *Mender Pinto*, ki fültanúja volt 1542-ben a láma egyik prédikációjának, melynek folyamán többek között így szólt híveihez: „És szeretetetek legyen oly nagy és oly általános minden teremtmény iránt, hogy még a madarak a léghen is érezzék a ti jólelkűségteket*”).

Oly kiváltságokban nem részesítette az állatokat egy vallás sem, mint a buddha, de megközelítette ezt némileg a hindu; már jóval nagyobb különbséget látunk az Islam vallásában. Az ebben foglalt tanok részint ó-arabs, de legnagyobbbrészt az ősből vannak összeállítva, nem pedig Mózes törvényeiből. *Mózes* törvénye, mely a keresztény vallásnak is alapja, elrendeli és prédikálja az állatvédelmet, de az csak írott malaszt maradt.

Nem tagadhatjuk, hogy az állatoknak nincs lelkük, de a keresztény vallás az állatokat csak alárendelt teremteseknek tekinti. Bármennyire terjedt azonban a kereszténység, e népek lelkében a régi természetimádás nyomait nem tudta eltörölni. A természetimádó ősök oltárainak utolsó köve is eltűnt már, de a néplélek nem feledkezett meg az ősök védenzeiről, védte továbbra is annélkül, hogy hasznos voltukra tekintettel lett volna. Így megtette a fecskét a béke szimbolumának. Herrgotts Vögelein (uristen madara) nevezik manapság Westfaliában, Muttergottes Vögelein-nek (istenanya madara) Csehországban és Tirolban. Délmagyarországban azt tartják, hogy béke honol abban a házban, melynek eresze alatt fecske fészkel; az arab paradicsom madarának nevezi, mert már ott is az emberek társaságában élt. A japánok ősidő óta szentnek tartják a kócsagot és az 1902-iki törvényük ép úgy óvja, mint a fülemülét. Épen nem ritka látvány, hogy a japán földmivest egy-egy kócsag követi, pedig a kócsag nem hasznos, hanem káros; de talán legáltalánosabban a gólyát védik. Nemesak egyesek védték mindenkoron, hanem a luzerni kantonban 1606-ban törvénnyel védték a gólyát, az aargauai kantonban pedig alapítványok vannak, melyek arra szolgálnak, hogy a gólyák létfeltétele biztosíttassék.

Az ó-korban a sólymot tisztelték különösen és számukra edényeket aggattak a házakra fészkelő helyül (tinna edény) és innen ered latin neve és elnevezése: *Tinnaculus*.

Nemesak a vad és félvad népek hiszik azt, hogy egyes madarak megöléseért szerencsétlenség éri őket, hanem még a művelt nyugat sem ment ettől a néphittől.

(Folytatjuk).

*) *Pintos Reisen*. Fordította Kulb, p 20 b.

A mimikrizmusról.

Irta: dr. Sztura Szilárd.

Amikor dr. Lendl Adolf két év előtt a temesvári „Szabad lyceumban” a mimikrizmusról előadást tartott, akkor megígérttem neki, hogy az esetben, ha ő két éven belül a mimikrizmus filozófiáját meg nem írja, megírom én s írásom, ha beválik, a „Természet”-ben megjelenik. A kitűzött terminus elmúlt és nyilvánvaló, hogy tudósbarátom rám, a műkedvelőre hagyta a nehéz feladatot; a megfejtését ime megkísérlem. Világfelfogásom szerint minden, ami van, mechanikusan jött létre s minden, ami történik, automatikusan történik.

Világfelfogásom ez alapelve a darwinizmussal összeütközésbe hoz és sok úgynevezett tudományos igazságot babonáságnak tüntet fel.

Világfelfogásomból kiindulva a darwinizmust angol betegségnek minősítem s annak alapelveit, a létért való küzdelmet s a természetes kiválasztást babonának tartom.

A természetnek nincsenek országai, királyai, alattvalói és kiválasztottjai.

A természet egységes s annak törvényei általános érvényűek. A szervesek és szervetlenek, az élők és az élettelenek világa; a testi és a lelki világ megkülönböztetése nem tudományos megkülönböztetés, mert a világ csak egy s annak tárgyai egyminőségűek.

Nincsen külön testi s külön lelki világ s nincsenek külön törvényei a testi s külön a lelki világnak.

Ugyanazok a természeti törvények, melyek az ásványokra vonatkoznak, a növényekre s az állatokra, az állatok testi és lelki életére, a természeti és szellemi világra is vonatkoznak.

A mozgás, a vonzás-taszítás, szóval a változás, a növekedés és elsatnyulás, az élősdiség, a környezethez való alkalmazkodás törvényei pl. általános érvényűek. Az ásvány is, a növény is, az állat is folytonos változásnak van alárendelve és ugyanaz a törvény érvényesül az erkölcsi, a szellemi világban is. Az összes emberi intézmények és erkölcsök is változó. Elődsi nemesak az ásvány-, növény- és állatországban van, hanem az erkölcsi világban is. A csalók, sikasztók, hamisítók s a többi, aki a mások fáradságait emészti és restségből a mások védelmére bizakodik, mind parazita.

S a környezethez való alkalmazkodás is általános és egyetemleges érvényű törvény.

A környezet formálja s magához hasonlóvá teszi az ásványokat ép úgy, mint a növényeket és az állatokat. Az erkölcsi környezet pedig (a család, a társadalom, az iskola, az irodalom) formálja és magához hasonlóvá teszi az emberek szokásait, erkölcsüket.

És ez az átformálás, átalakulás nem valamely előre kigondolt terv szerint, nem valamely czélből történik, hanem mechanikusan és automatikusan, az okság általános törvénye szerint.

A mimikrizmus sem egyéb, mint a környezethez való szükség szerű és kényszerű alkalmazkodás.

Az ásványok, növények és állatok előbb-utóbb mind hasonlatosak lesznek környezetükhöz. S azok az ásványok, növények, állatok, amelyek megfigyelésükkor környezetükhöz alakra, színre, szagra stb. hasonlatosak, nem azért azok, hogy az úgynevezett „létért való harcban” az ellenségeik elől védve legyenek és

illetőleg a természet kiválasztottjai és kegyenceiként fenmaradjanak, hanem azért, mert a környezet a dolgokat előbb utóbb magához hasonlatosakká teszi s mert az átalakulás és áthasonlás mechanikusan megy végbe.

A hasonlatossá tevés változás s a mimikri alapja és oka is nem a fenmaradás, hanem a változás.

A létért való harc a nagy természetben sehol fel nem fedezhető és e harc csak erkölcsi értelmű. A természetnek nincsenek kegyencei, választott ásványai, növényei, vagy állatai, hanem vannak általános érvényű és kivételt nem ismerő törvényei.

Ha a mindenség parányokból áll és a parányok mind egyenlők: ha a természet tárgyainak tartalmi és alaki különbözősége a parányok összetételeinek különbözőségén alapszik s ha a természet folytonos változásban van s e változás a parányok összetételeinek a bomlása és egyesülése: akkor nem nehéz a környezetnek a benne és általa élő tárgyakra való átalakuló és hasonlatossá tevő hatását s magát a mimikrit is megérteni.

A fa levelét, ágát, törzsét ugyanaz a természeti erő színezi s alakítja, a mely a békának, a bogárnak, a lepkeének az alakját és színeit meghatározza. S a sás csikjainak s a tigris csikjainak az oka azonos. Nem a tigris utánozza lakhelyének, tehát közvetlen környezetének, a sásnak csikos színeit és nem a zöld levelesbéka utánozza a levélnek színét, nem a bogár utánozza a fa kérgének színeit és alakját, mert az utánzás törekvés és igyekezet már meglevő szerveink segítségével (pl. a hang segítségével) külső mozgásokat megismételni, már pedig a biblia is azt mondja, hogy igyekezet által egyetlen hajszálunkat sem növeszthetjük meg.

Nincs is értelme annak, hogy a tigris a sást, a béka a levelet, a bogár a fatörzs kérgét utánozza, mert az utánzás ép oly mechanikusan és automatikusan megy végbe, mint akármely más mozgás, tehát ép úgy nem függ a tigristől, a békától s bogártól az, hogy milyen legyen külső színük és alakjuk, amint nem függ a sástól, a levéltől és a féregtől azok színe és alakja. Valamennyit ugyanaz az erő formálja s valamennyi a környezetéhez alkalmazkodik.

Az északi sarkvidék örökös fehérségének és a jegesmedve bundája fehérségének egy az oka: a hideg környezet.

A fehér fa és a barna vas a tűzben egyszínű lesz: tuzszínű, mert a tűz az új környezete s mindkettő izzóvá válik, mint új környezete. A melegvíz a jég közt kihül és megfagy, vagyis új környezetéhez alkalmazkodik s ahhoz hasonlóvá válik.

A föld valaha a nap alkotó része volt s tartalma a napéval teljesen megegyezett. Mikor a föld a naptól elszakadt s önálló égitestként külön életet kezdett élni, más lett a környezete s ahhoz alkalmazkodni kezdett. Kihült felületén kéreg képződött. A föld is született tehát és fejlődött. Már férfikorát éli. Megvénül és meg is fog halni. Ismét szüzza lesz, amiből a most is

ifjúsága pompájában tündöklő anyja, a nap lett: parányokra bomlik és ismét betölti a világot, a míg új égitestté nem válik. A föld élete is tehát folytonos alkalmazkodás a környezetéhez s a földön létező tárgyak élete is folytonos alkalmazkodás közvetlen környezetükhöz, vagyis mimikrizmus.

S hogy a mimikrizmus az erkölcsi világban is érvényesül, nemcsak azért igaz, mert a természet törvényei az egész természetre érvényesek, hanem azért is, mert közvetlenül tapasztaljuk, hogy az erkölcsi környezet az embert erkölcsileg teljesen átalakítja s magához hasonlatossá teszi. Ez alól az általános érvényű törvény alól nincsen kivétel.

De az erkölcsi környezetnek is számtalan titkos eleme és erője munkál s alakítja s változtatja a benne és általa élő embereket. S ez az oka annak, hogy például egyazon családnak több tagja erkölcsileg különböző lehet. Az emberek érzékenysége, fogékonysága különböző. A külső hatások és ellenhatások is különbözők. De azért igaz marad, hogy az ember erkölcsisége környezetének erkölcsiségéhez hasonló. Az emberek közt is vannak zöldek, érettek, tarka jelleműek. Az emberek közt is vannak alkalmazkodók, kapaszkodók, simulékonyak; vannak patrioták, panamisták; de valamennyien mimikristák.

Megfigyelések.

A táplálék főlöslégét elvermelő kutya.

A biológia a kutyáról sok mindenféle tulajdonságot említ fel, de azt a jellemvonását, hogy a bőséges táplálékból a felesleget elrejtí, elvermeli, azt leírva sehol sem olvastam.

Keeskeméti nyaralómban „Hattyú” nevű szép fehér kutyát tartottam. Hattyú hűséges kutya volt, éberséggel őrizte a nyaralót nemcsak nyáron, hanem télen is, amikor nem laktunk benne. Nappal hosszú lánczra volt kötve, este szabadon volt boesátva, úgy, hogy ilyenkor semmiféle élő lény nem mert közeledni a nyaralóhoz, különben hattyú kutya szétszedte volna darabokra. Úgy őrizte a nyaralót, mint a rémes *Cerberus* az alvilágot. Hangos ugatását és esaholását több kilométerre el lehetett hallani.

Ennivalót napjában csak egyszer kapott, de bőven. A eseléség nagy talba talalta fel neki a délről megmaradt ételhulladékot, még pedig kutyvalék alakjában. Hattyú kutya az elébe tett edelt, mielőtt még elfogyasztotta volna, jól szemügyre vette. A nagy talat körüljárta és meg-megszaglálta, sőt orrával a kutyvalékat ide-oda kotoraszva megízlelte, de nem linyáskodásból, hanem hogy meggyőződést nyerjen az ebéd minősége felől. Először is a kutyvalék levét lelepetyelte, azután orrával a nagyobb darabokat a tal szélére lökdöste, végre egyenként a földre rakta és szigorú szemlét tartott felettük. Rövid meggondolás után az alkalmas, szilárd, esontos részeket a fahaza mögé rakosgatta, míg a többit jó étvágygyal elfogyasztotta.

Ebéd után visszatért a háza mögé és részint mellső vejtágyaival, részint az orrával nagy gödröt csinált, amelybe a falatokat belelököste és orrával a földet rajok takarta.

Olykor-olykor jobbra-balra tekintgetett szét, vajjon nem ügyeli-e meg valami rosszindulatú kóborló társa, amely azután megdézsmálná elrejtett falatjait. Miután meggyőződött, hogy munkája rendben van, nyugalmasan tért be faházába és átengedte magát a dolce far niente örömeinek.

Érdekes még azt is felemlíteni, hogy hattyú kutya evéskor milyen egoista volt. Nemesak a baromfiakat kergette el a tál elől, hanem az odatolakodó verebeket is, amelyek az elszórt hulladékból szerettek volna egyet-mást elcsipegetni. Sőt ha egy légy repült a tála környékére, azt is nagy ügyességgel kapdosta el. Asztalközösséget nem tartott senkivel.

Tehát hattyú kutya nem úgy tett, mint egyéb állat, hogy az elébe táltal elcséjét addig eszi, amíg jól nem lakik s azután a többit otthagyja, hanem a fölösleget szépen kiválogatta és máskorra elrejtette. Egyszóval gondoskodott magáról. Az elvermelt elcséjét legtöbbször éjjel vagy hajnal felé kereste fel, óvatosan kikaparta, fogai közé véve, róluk a homokot jól lerázogatta és megette.

Ezt az elvermelési hajlamot valamennyi tanyai kutyánál fel lehet találni. Ebből magyarázható meg, hogy a jó tanyai kutya miért nem tűr meg a saját portáján más idegen kutyát: mert félti tőle az elrejtett falatját. Nem ritka az az eset sem, ha szárnyas jószág vagy egyéb húsféle elvész, akkor a kutatók a kutyák pihenő helyeit ássák fel, ahol gyakran meg is találják a corpus delictit, persze csak maradvány alakjában, mint elvermelt fölösleget.

id. Perényi József dr.

Vegyesek.

Hogyan tájékozódnak a halak áramló vízben? Köztudomás szerint folyóvizekben a halak fejfelé fordulnak a víz ellen s rendszerint az ár ellen igyekeznek menekülni. Eddig a halak ebbeli tulajdonságát azzal anyomási ingerrel magyarázták, melyet a folyó víz a haltestre gyakorol. Alig lehet azonban kétséges, hogy a vízben álló hal ép oly kevésbé érzi a folyás okozta nyomást, mint a hogyan nem érzi a szabadon lebegő madár vagy léghajós a levegő mozgását. Eredeti módon döntötte el ezt a kérdést újabban egy amerikai természetvizsgáló: *Lyon E. P.* Nevezetesen halakat tett egy teljesen üvegből készült akváriumba s ennek feneké alatt egy esikós szövetet egyenletesen mozgatott egyazon irányban. A halak erre ugyancsak a látszólag mozgó fenék haladásának irányába fordultak nemesak, de a szövettel együtt úsztak is az edény homlokfaláig. Ebből kitetszik tehát, hogy a halak tájékozódási képessége semmiesetre sem alapul a víznyomáson, hanem abbéli igyekezetükön, hogy szemhatárukat igyekeznek megtartani, vagyis alapjában véve az optikai természetű. Környezetéről észleli a hal, hogy a víz ereje őt eltávolítani igyekszik s hogy a már megszokott környezetet el ne veszítse, úszik az ár ellen. Ezt a magyarázatot még inkább megerősíti egy másik, a természetes viszonyokhoz még inkább alkalmazkodó kísérlet. A halakat egy hosszú faszekrénybe rakták, a melynek homlokfalait drótháló képezték. Ha a szekrényt egy nagy víztartóban úgy erősítették meg, hogy azon át áramló víz folyhatott, a halak rögtön az ár ellenébe fordultak. Ha azonban a

szekrényt szabadon engedték az árral együtt úszni, a halak is azonnal megváltoztatták állásukat, mert helyzetük a szekrény fenekéhez képest nem változott. Lyon azt hiszi, hogy más állatok, nevezetesen a madarak is így tájékozódnak.

Friss afrikai angolnák Németországban. Halkereskedői körökben régtől fogva tudják, hogy Egyiptom bővelkedik angolnákban és hogy különösen gazdag az Európában mind ritkábbá váló hegyesfejű angolnákban. Régen megkísérelték ennél fogva ezeket az ott nagyon is szép és jól táplált halakat Németország piacaira bevinni. A kísérletek azonban sikertelenek maradtak egészen a legújabb időkig, a mikor Meyer F. és J. hamburgi czég ezt mégis megvalósította. Mintegy 2 hónappal ezelőtt tett kísérlet elnémitotta a kétkedőket, mert a halak elevenen megérkeztek s csakhamar el is kapkodták őket. Állítólag az a czég monopóliumot biztosított magának ilyféle szállításra s az altonai kiállításon bőven mutatott be élő afrikai angolnákat, amelyek között főleg a Nilusból valók tetszettek leginkább.

Halászat.

Tisztelt Olvasóinkhoz.

A mai számmal megkezdjük a IX. évfolyamot. Mint eddig, úgy a jövőben is az lesz törekvésünk, hogy folyóiratunkat számos kiváló dolgozótársunk szíves közreműködésével azon a színvonalon tarthassuk, melyet immár nyolcz évi munka révén elérnünk sikerült. Kérjük t. Olvasóinkat, méltóztassanak bennünket e törekvésünkben támogatni és úgy a lap szellemi részéhez megfigyelések, értekezések vagy tárczalevelek közzéadásával szívesen hozzájárulni, mint a lap anyagi fentartásában az előfizetési díjak beküldésével segíteni.

Kiváló tisztelettel
a szerkesztő és kiadó.

Vadászok, természetbarátok és kirándulók szíves figyelmébe **ajánlom**

kitűnő minőségű, garantált tiszta, híres

„Baglasi“ vörös boraimat,

melyek évtizedek óta erős vetélytársai a ménesi és villányi vörös boroknak.

Szállítom úgy palackokban, mint hordóban a legkisebb mennyiségben is az ország minden részébe.

Mintákkal és árajánlatokkal készséggel szolgálok.

Dörner István
Somogy-Kéthy.

Bekötési táblák

lapunk most befejeződő VIII. évfolyamához, valamint a régebbi évfolyamokhoz is 2 koronájával kaphatók.

